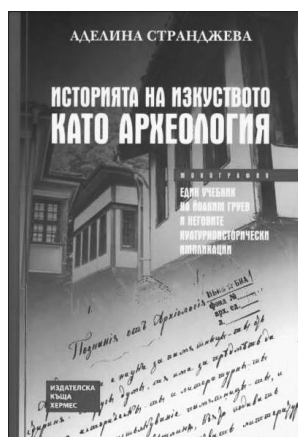


2018, No 1–2, 190–193

ПРИНОСНА КНИГА ЗА УЧЕБНИКАРЯ ЙОАКИМ ГРУЕВ



Аделина Странджева. *Историята на изкуството като археология*. Пловдив, ИК „Хермес“, 2017, 271 с., ISBN 978-954-26-1762-4

Книгата на Аделина Странджева представя задълбочен и многообхватен аналитичен коментар на ръкописния учебник на Йоаким Груев „Познания от археология“ (1861).

Обект на изследването е първият (и за дълго останал „самотен прецедент без последствия“) български учебник по естетика и история на културата и изкуството. Находката несъмнено е много ценна – ръкописът от архива на Йоаким Груев до момента не е бил обект на литературоведско проучване и книгата, която го представя и тълкува, успешно интегрира нови смисли в текстуалното и социалното „тяло“ на Българското възраждане.

На страниците на книгата са в триединство разчетеният текст на ръкописния Груев учебник (архивната единица в Пловдивската библиотека се публикува за първи път след дълга и прецизна текстологична работа), фотогипното копие на открития първоизточник и научнокритичният коментар към него. В изданието текстът на Груев е снабден с внушителен обяснителен апарат, благодарение на

който бъдещите читатели на възрожденското помагало биха избегнали трудностите (от различно естество) при контакта със съдържанието му. Заради респектиращия си научно-правочен апарат и заради задълбочения научнокритичен коментар, който предлага, изследването се превръща в стойностно четиво, обогатяващо читателя с литературоведски, езиковедски, културологични и историографски познания. Мащабната дискурсивна реконструкция на Аделина Странджева дава възможност на разчетения ръкопис да влезе в съприкосновение с широк и разнообразен кръг читатели – от хора с характерен професионален профил (специалисти в областта на Възраждането) до люде, любопитни изобщо към непознатото, непrouченото, досега неоткритото.

Аделина Странджева не се ограничава само до решаването на специфични проблеми относно съдържателния и понятийния състав на новооткрития текст (работата върху изясняването на естетическите понятия в когнитивната зона на учебния материал е безспорно ценна). Изследователката също така контекстуализира разглеждания ръкописен учебник в различни перспективи. Интересни за читателя биха били и множеството сведения, които книгата дава за автора на паметника (за биографичния път и културноградителската дейност на Йоаким Груев), за вписването на школото помагало в практиките на образователната институция, за която е предназначено, за особеностите на времето, в което е създадено...

Цялостната картина за конкретното протичане на образователния процес в Пловдивското епархийско училище „Св. св. Кирил и Методий“ в началото на 60-те години на XIX в. се допълва от проучването на още два непознати ръкописни документа, свързани с Груевия учебник. Става дума за ученически копия, които малко или повече дублират текста от ръкописа на „Познания от архиология“, но са допълнени от учениците със собствените им записки върху онова, което преподавателят е рекъл в час (практиката да се преписва учебникът на даскала от

учениците му е част от методическите похвати на времето).

Перипетиите пред такова изследователско търсене, оказва се, не са никак малко – „разкодирането“ на непроучвания текст се сблъсква с редица трудности, които има да разрешава. Първоизточникът на Груевия учебник все още буди догадки – не е атрибутиран оригиналът, не е ясно дали един или компилация от няколко съчинения стои в основата на ръкописната подборка на Груев, която повтаря чужд текст, но и адаптира, и добавя съдържание, за да служи то на собствените му методически цели. Въпреки „празните места“ авторката успява да изведе най-убедителните предположения за възможните отговори (които нито са лесни, нито са експлицитно достъпни). Сложността на учебниковото съдържание кара изследователката да смята, че оригиналът, от който Груев превежда, може да не е бил текст с профилирано школко предназначение (в учебника има и информация, която навярно е надхвърляла рецептивните възможности на тогавашните ученици). Така или иначе, не е ясно кой стои зад инициалите „В. Н. Кр.“, изписани върху титулната страница. Текстът обаче изглежда рязко прекъснат и едно от изкушаващите допускания е, че учебникът крие потенциал да бъде продължен в лекционен курс в – тогава още само пожелателно мисленото – българско висше училище.

Аделина Странджева посочва иновативното в разчетения ръкопис и търси мястото му сред наложените методически матрици в родната христоматийно-дидактична традиция. Несъмнено школското пособие е над масовото ниво на информацията в учебната книжнина от онова време. От една страна, българското учебно помагало е адресирано към конкретна възрастова определена аудитория, от друга, в него се постулират утвърдени разбираня на европейската научна мисъл относно „археологията“, които надхвърлят тяснообразователните цели на учебника. Четивото се оказва в синхрон с репертоара, предназначен за подрастващите ученици в Европа: „Адаптираният превод е направен от продукт, създаден

в интервала от три десетилетия – между 1831 и 1861 г., т.е. той е носител на информация, виждания, идеи, които са напълно актуални и в пространството на европейската образователна система от средата на XIX век“ (62).

Уникалността на находката изпъква и при съпоставителен прочит с писмовниците и с ръководствата по словесност, които тукашната традиция знае и помни. Груев, Оджакوف, Шишков, Войников са сред първите автори, които въвеждат в български контекст специализирана терминология от сферата на литературознанието и изкуствознанието. Авторката „инвентаризира“ учебника на Груев в контекста на учебническата среда с оглед на важни специфики в дотогавашните учебници по история и география и обобщава: „Огледан в контекста им, ръкописният учебник на Йоаким Груев разкрива приносния си характер в историята на идеите, историята на знанието и историята на образованието у нас, „вмества се“ в репертоарния им свод, заемайки подобаващото си място в школната книжнина от периода“ (69).

Описът на Груев в „Познания от археология“ се разпростира в респектиращ хронологически и пространствен мащаб, обхващайки ярки културни постижения на десетки етнически общности и държавни формирования от различни епохи. В изследвания ръкопис живописата и скулптурата са представени с неприкрито пристрастие, затова и са най-богато семантично разяснени.

Отчетен е и стремежът на Груев да въведе в учебната практика на българите в рамките на Османската империя познания и информираност за културната история, която е достойна на света – четивото представя на тогавашния ученик имена на над 30 писатели, художници, откриватели и учени от Античността до началото на XIX в. С амбицията си да запознае своите „ползватели“ със знакови личности и паметници на културата (от Омир до Гутенберг и Шатобриан, през Висящите градини на Семирамида и Александрийската библиотека) Груев-

вият ръкопис оспорва представата за затворения и закостенял традиционен школки регистър на възрожденската образователна практика. Анализът на учебника помага да изпъкне стремежът на Груев към модернизирани и съдържателно изравняване с развитите европейски образователни практики. Авторката с основание изтъква: „... в полето на образователно-дидактичния поток от информация, обхваната в „Познания от археология“, се разпознават пресечните точки на филологията, философията, историята, теологията, дори на сравнителнокултурологичното изследване, а подобна интердисциплинарна територия не може да не бъде оценена като постижение в учебническата книжнина от епохата“ (28).

Страници от книгата обръщат внимание и на неединните оценки за Йоаким Груев като педагог новатор, отбелязват методическия резонанс от работата му, определят мястото на ръкописа в литературното му наследство. На фона на масовото ниво в професията от онова време преподавателските му практики несъмнено се отличават – забележителният енциклопедист Груев не се вписва в представите за „средния тип човек“ и преподавател. Възрожденският учебническ е автор на 24 школки книги (многократно преиздавани), освен това за известен период Груев е и директор на Епархийското училище (институцията работи по утвърдените от него правила, разширява предметното съдържание на учебната програма, увеличава броя и постиженията на учениците). Чрез запознаването с неговата интересна личност получаваме знание както за конкретното протичане на образователния процес в Пловдивското епархийско училище, каквото е то в началото на 1860-те, така и за важни обществени дебати през епохата. През 60-те години на XIX в., освен всичко друго, се води спор в периодичния печат относно откриването на специализирано учебно заведение за бъдещи художници (умело са уловени и важни социални антагонизми на времето, в които участва общественикът и учителят Груев). Перипетиите около тази история, които продължават и през следващото десетилетие, показ-

ват, че Йоаким-Груевите усилия са довели до утвърждаването на съвременни педагогически практики, създали са школа от компетентни в сферата на културата и изкуството младежи. Преподаваните по ръкописния учебник уроци са дали плодове, а Пловдив се е оказал важен образователен център и заради тези постижения.

Докато узнава какво са учили предишните, читателят на тази книга също научава различни факти. Усърдието на „тогавашните“ отправя към неволна съпоставка с днешните образователни тенденции... Отговорите? Чрез своя собствен опит, книгата на Аделина Странджева проявява воля за преодоляване на незнанието с по-

стоянство и труд и защитава убеждението, че преравянето на архивите и заниманията с наука тук и сега си струват усилията. Пред бъдещия читател стои една безупречна (редно е да се отбележат добрата редакторска и коректорска работа) и интересна във всяко отношение книга, събираща в едно почтената изследователска позиция, талантът и пиететът към обективната, непатетична, но и емоционално ангажирана работа над все още недопроучения архив на миналото.

ВАНЯ ГЕОРГИЕВА

УниБИТ

✉ georg_vanya@abv.bg